

Хороші праві, погані праві

Хто підкоряється іншим, вважається поміркованим.
Хто свариться, – небезпечним. Ставлення Європи до
правих демонструє подвійні стандарти.

Про політичне середовище, що називається європейським правим
крилом – політики та партії, які не входять до спокійних вод
християнської демократії, – говорять часто і багато, проте
розмежовують їх не завжди. Досі вважається, що існує певний
транснаціональний союз, хоча провідні представники правих
нерідко мають розбіжності щодо ключових питань і є запеклими
суперниками.

Водночас існує ще одна, не менш викривлена думка, що виникає не
лише через хибне розуміння, а й застосування подвійних стандартів.
Згадаймо хоча б очільницю уряду Італії Джорджу Мелоні, яка ось
уже майже три роки керує країною й упродовж цього часу зазнала
неймовірних трансформацій.

Оскільки партія «Брати Італії», членкинею якої була Мелоні,
постала з неофашистської традиції (з якою вона, між іншим, давно
розірвала зв'язки), на початку її каденції багато хто жадав
представити цю уродженку Рима як жіноче втілення Беніто
Муссоліні, себто насуплену дуче ХХІ століття, прихильники якої
рано чи пізно знову вийдуть на вуличні протести.

Уже тоді це було дурницею, а з плином часу – і поготів. Фашизм
мертвий, а тому звертатися до нього для пояснення сучасності –
інтерпретаційний прийом, який применшує історичний контекст і
вказує на політичну короткозорість аналітиків.

Ситуація стабілізувалася, і страх перед фашистським ренесансом,
навіть у брюссельських офісах, які дуже скептично ставляться до
«Братів Італії», змінився відчуттям полегшення. З одного боку,
співпраця з Мелоні в Європейській раді проходить без особливих
проблем, а з іншого – вона вже здобула славу здібної «нашіптувачки
Трампу на вухо», завдяки чому відіграє важливу роль у складних
переговорах із Білим домом.

*Орбан, якого не люблять
і уникають, уже певний
час є «bête noire»
європейської політики*

На тлі цього майже повністю зникли звинувачення у фашизмі, і навіть примара Italexit, руху, керівники якого прагнуть вивести Італію з ЄС, більше не тривожить спокійного сну дієвців у штаб-квартирі ЄС. Потай вони, можливо, потішені, що державний корабель Італії, який після численних змін капітанів і курсу кренило в різні боки, завдяки силі «Братів Італії» знову відновив свою відносну стійкість.

Сама Мелоні, про що не раз говорили, хоча й любить позувати, проте є достатньо розумною, щоб не дозволити позуванню стати внутрішньою рушійною силою власних дій. Внаслідок цього її уряд, що функціонує без особливих проблем, поважають навіть у владних центрах Європи, а саму її, людину, яка зазнала разючих змін і має сильну волю, сприймають як давню подругу. Кожна її посмішка, кожен обійми демонструють спостерігачам, що вона – хороша права.

Угорський прем'єр Орбан, до якого, на відміну від його колеги, ставляться не так із повагою, як із суворістю, – геть інший випадок. Штрафи, санкції, серйозні звинувачення в автократії: Орбан уже певний час є «bête noire» європейської політики і залишиться таким принаймні до квітневих парламентських виборів. Це людина, яка ображає впливових чиновників у Брюсселі і не вважає за потрібне приховувати свої владні амбіції за звичним шаром солодкої риторичної глазури.

Він натомість усе більше перетворює свою резиденцію в будапештському монастирі кармелітів на мініатюрну копію галльського села з серії коміксів про Астерікса та Обелікса, з тією лише різницею, що село вже знаходиться в межах імперії, яку має завоювати.

Партія Орбана «Фідес» упродовж багатьох років відмовлялася грати з правими негідниками і була вірним членом Європейської народної партії. Не має значення. Колишній стипендіат Оксфорда не раз доводив, що він дослухається до думки середньостатистичного угорського виборця. Неважливо. А те, що в різних питаннях він не стоїть правіше Мелоні, яка на батьківщині також схильна до певної грубості? І це теж не має значення. Політична зухвалість Орбана зробила йому репутацію порушника спокою та бунтівника. Чоловік, якого колишній президент Європейської комісії Жан-Клод Юнкер колись назвав диктатором, є, так би мовити, негативом Мелоні, яка прагне демонструвати приязнь: не хороший, а поганий правий.

*Той, хто як правий
махає синьо-золотим
прапорцем із зіркою та
долучається до
континентального хору
озброєнь, вважається
розсудливим,
прагматичним, часом
навіть поважним*

Що більше порівнюємо, то зрозуміліше стає: різниця між Мелоні та Орбаном полягає не стільки в стилі їхнього управління, скільки в тому, чи вважаються вони політично придатними для такого собі одомашнення, що в цьому контексті означає – чи можна на них покластися у вирішальний момент? Чи є вони передбачуваними, чи сумісні з загальноєвропейською політикою, чи можна їх залучити до стратегічного фронту?

Майкл Мейер-Ресенде висловив цю думку з вражаючою прямоотою на тлі відсутності критики щодо суперечливої конституційної реформи Мелоні: «У нас і так занадто багато криз. Нам потрібна [вона] у політиці щодо біженців. Зрештою, вона є проєвропейською, виступає проти Китаю і за Україну». Перефразовуючи його слова, можна сказати, що італійка виконує роль, яку готові сприймати в інших частинах континенту і яка дедалі більше стає її власною спеціалізацією.

Той, хто як правий махає синьо-золотим прапорцем із зіркою та долучається до континентального хору озброєнь, вважається розсудливим, прагматичним, часом навіть поважним. Натомість ті, хто розставляє пастки та підриває солідарність із Україною в спосіб, що виходить за межі передвиборчої риторики, швидко отримують репутацію небезпечних путіністів і запеклих автократів.

Зовнішньополітичні лінії боротьби є центральним критерієм оцінювання не тільки для брюссельської бюрократії, а й для всієї громадськості. Певним чином це змінює твердження, яке часто приписують американському президенту Річарду Ніксону, хоча немає доказів, що це саме його слова, а саме: зовнішня політика є, по суті, внутрішньою. Внутрішні дії оцінюються через їхній зовнішній вимір, тобто за тим, як вони впливають на глобальну політичну арену.

Як наслідок, навіть для такого суперечливого політика, як президент США Дональд Трамп, плани його уряду щодо депортації та скорочень викликають подив в інших країнах, але в підсумку залишаються темами, про які європейцям не варто непокоїтися. Натомість те, що змушує керівників у Берліні та Парижі нервово тремтіти, – це стрибки американської адміністрації, що безпосередньо зачіпають їхні власні інтереси: мита на місцеві експортні товари, нерішучість у питаннях постачання озброєння або енергійність, з якою Ілон Маск рекламує партії, що знаходяться за

межами того, що давно є табу.

*Зрештою, політичний
ландшафт сортується
не стільки за
ідеологічною
відповідністю, скільки за
логікою структурного
самозбереження*

Якщо не брати до уваги ці трансатлантичні потрясіння, то Трамп здається просто райською квіткою радості, яка в далекій Америці робить те, на що американці й так були здатні. Але якщо все ж узяти їх до уваги, то ця дивна постать негайно перетворюється на людину, яка знаменує кінець вільного світу. Трамп ніколи не міг би стати справді хорошим правителем у стилі Мелоні, для цього він занадто вульгарний і занадто часто ігнорує мистецтво дипломатії. І все ж надія, що його можна буде приборкати і він відмовиться від своєї непередбачуваної поведінки, жевріла.

Зрештою, політичний ландшафт сортується не стільки за ідеологічною відповідністю, скільки за логікою структурного самозбереження. Коли до влади приходить правий уряд, одразу проводиться перевірка: чи слід лише оголосити про консервативні політичні зміни? Або ж бажані зміни виходять за межі цього і порушують динаміку очікувань існуючого порядку? Ті, хто, як і Мелоні, дотримуються статусу-кво, можуть швидко здобути прихильність, тоді як політики на кшталт Орбана змушені прийняти той факт, що кожна їхня законодавча ініціатива, навіть найдрібніша, розглядатиметься наче під збільшувальним склом.

Це може здатися не дуже послідовним, але це відображає настрої континенту, який тільки після Brexit усвідомив, наскільки нестійким є проєкт «Європа», збудований із допомогою абсолютно різних інструментів.

І коли останнім часом призначений прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабіш робить спроби об'єднатися з Орбаном в антимиграційний союз, то виникає певна підозра, незалежно від того, чи можна взагалі назвати цього політичного хамелеона правим, що ми знову маємо справу з поганим правим. А тому застосування важкої артилерії, ймовірно, є лише питанням часу.

Переклад з німецької Ірини Савюк

Марко Бічнау

Марко Бічнау (Marco Bitschnau) здобуває ступінь доктора філософії з політичної соціології у Швейцарському форумі досліджень міграції та народонаселення (SFM) при Університеті Невшателю, а також є науковим співробітником Швейцарського національного наукового фонду. Його дослідження зосереджені на міграції, популізмі, демократії та державі загального добробуту.

